

ZAČASNO POROČILO O IZKOPAVANJU V ŠEMPETRU

od 1952. do 1955. leta

Josip Klemenc

Šempeter leži ob glavni cesti, ki vodi iz Celja proti Ljubljani, okrog 3 km od Žalca v Savinjski dolini. V arheološki literaturi ta kraj ni bil preveč znan. Pač pa omenja Leksikon dravske banovine, da je bilo med Šempetrom in Novim klošтром boginji Junoni posvečeno svetišče. Leta 1947 je celjski muzej preiskal župnikovo zemljišče vzhodno od Šempetra, kjer so našli pod vodstvom tovariša Perca več dolgih zidov in mnogo ostankov rimske keramike, kar nam nedvomno dokazuje rimsko naselbino na tem mestu. Dne 12. januarja 1952 so kopali delavci Kmetijsko-obdelovalne zadruga v Šempetru gramoz na nekdanjem Wolfvem vrtu, sedaj ljudsko imetje, k. o. Šempeter v Savinjski dolini št. 731/1, da bi ga porabili za zidavo združnega hleva, ki je pogorel. Kmalu so naleteli na neke vrste zid in ko so kopali poleg zidu v globino, so naleteli na več marmornatih kosov. Deloma so to bile skulpture, deloma neornamentirani, a tudi ornamentirani gradbeni kosi. Vsega skupaj jih je bilo 13, a zid, ki so zanj kasneje ugotovili, da je temelj neke grobnice, je predstavljal štirinajsti kos. Med temi kosi je bil najzanimivejši kip sedeče žene brez glave (sl. 1).

O najdbi je bil takoj obveščen občinski odbor v Šempetru, ki je sporočil o zanimivih najdbah celjskemu muzeju in Arheološki sekciji Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. In prav iniciativi šempetrskih domačinov se imamo zahvaliti, da je prišla ta najdba sedaj do svoje veljave in izraza. Že leta 1947 so nemški ujetniki našli pri kopanju gramozov v istem sadovnjaku več ogromnih marmornatih polvaljev, a so jih zakopali nazaj in nihče ni zvedel o tem.

Arheološka sekcija je poslala prof. Klemenca v Šempeter, da ugotovi obseg in važnost najdišča. Na osnovi njegovega referata je Arheološka sekcija orga-

Sl. 1. Justa, žena C. Sp. Prisciana

nizirala raziskovanje zemljišča v Šempetru. Še preden pa je bilo mogoče pričeti s sistematičnim izkopavanjem, so delavci okrajnega gradbenega podjetja iz Celja pod nadzorstvom Celjskega muzeja prekopali precejšnjo površino omejenega vrta. Odkrili so precej spomenikov in gradbenih ostankov. Izkopani material so večinoma zvozili na prostor ob občinski cesti. Vse predmete so pustili in situ. Do 15. junija, ko je pričela Arheološka sekcija s svojim sistematičnim delom, so odkrili vsega okoli 100 kosov. Ker je bilo število najdenih kosov tako veliko in ker je bilo pričakovati še mnogo gradiva, je bila znanstvena arheološka ekipa precej močna. Poleg vodje prof. Klemenca je bilo pri delu dolgo časa zaposlenih 9 študentov arheologije. Pomagal pa je tudi kustos celjskega muzeja tovariš Bolta. Prva naloga ekipe je bila, hitro vnesti in vrisati vse že najdene predmete in jih opisati. Delavci kopachi so pa med tem časom kopali in nadaljevali svoje delo. Zelo mnogo nam je pomagalo s potrebnim materialom podjetje Hmezad iz Žalca in DES iz Šempetra.

Najprej je bilo treba poiskati mesto, kamor bi bilo mogoče brez škode odlagati in odvažati izkopani material. Izkopali smo poizkusni jarek na severozahodnem koncu že preiskanega in prekopanega zemljišča. Kopali smo v globino 4,5 m, toda nismo našli nič, razen v eni, proti vzhodu razširjeni sondi, del zidu. To nam je bilo zadostno poročilo, da zahodno in severno od tod ni mogoče pričakovati najdb, kar nam je tudi potrdilo poznejše izkopavanje. Zato smo pričeli odlagati izkopani material zahodno od izkopanega poizkusnega jarka.

Da je bilo mogoče določiti lego vsakega izkopanega predmeta v prostoru, smo področje, ki je prihajalo v poštev, razdelili na mrežo plankvadratov s stranicami, ki so bile dolge po 5 m. Mreža je ležala okoli 1,5 m nad tedanjo površino in 268,70 m nad morsko gladino. Da dobimo pravo sliko, kako globoko so ležali predmeti pod tedanjo površino, moramo od dobljene mere vselej odšteti 1,50 m. Visoke hmeljevke, ki so jih zabili v raziskani prostor, zvezane med seboj z vrvičami, na katerih so visele številke in črke, so nam omogočile, da je bila orientacija lahka in delo uspešno. Ker se je izkopavanje zelo razširilo, smo kasneje mrežo samó priključili na že obstoječe točke. Vsak predmet smo določili glede na njegovo lego v kvadratu. Njegov vertikalni položaj smo pa ugotovili od vodoravne idealne ravnine. Tako nam je danes mogoče na temelju dobljenih podatkov natančno določiti lego izkopanih predmetov v prostoru.

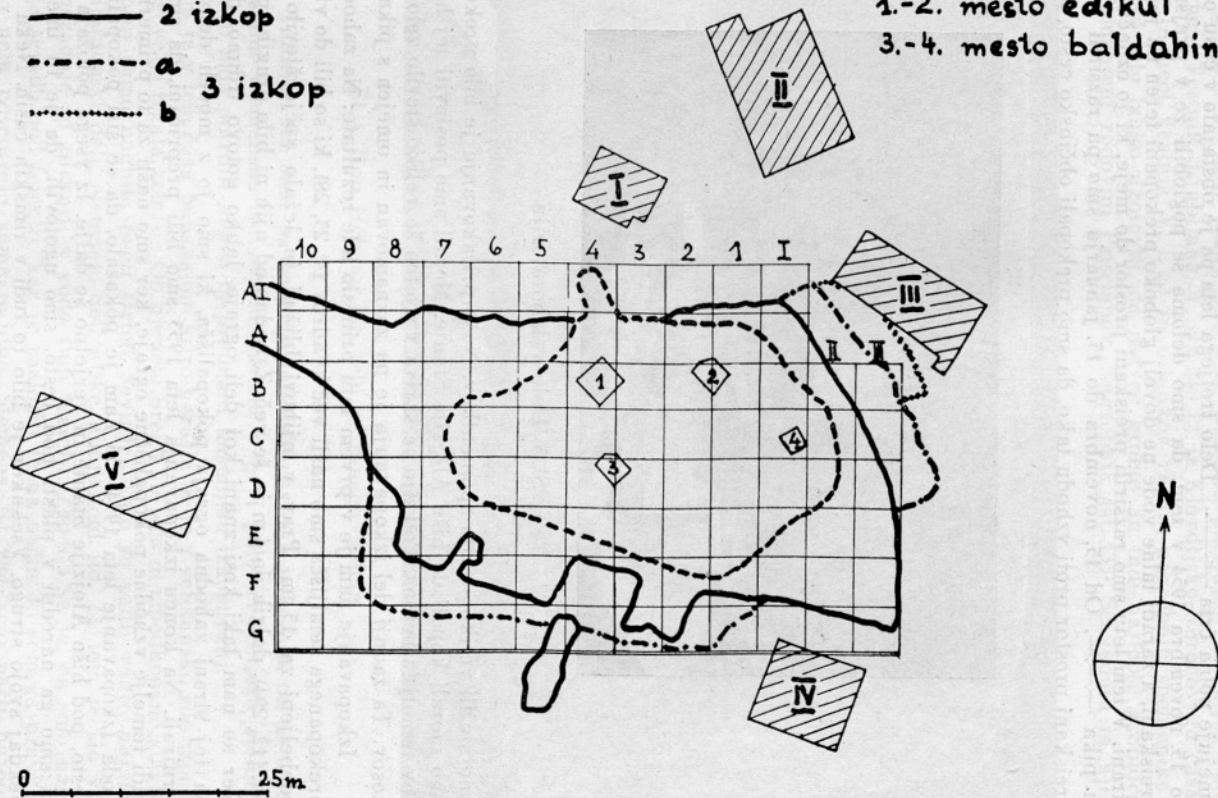
Naslednje delo je bilo, vsak predmet natančno opisati z merami in posebnostmi. To je bilo posebno potrebno zaradi tega, ker so imeli sicer zelo izlizani in včasih popolnoma gladki fragmenti različne vdolbine in kanale, po katerih so nekdanj vliвали vanje svinec. Na podlagi ustrežajočih vdolbin je mnogokrat uspelo sestaviti kose, kar bi sicer ne bilo mogoče.

Ker smo našli pri izkopavanju tako veliko število gradbenih celih kosov in fragmentov, se je nehote rodila misel, da bi se morda dala iz tega sestaviti ena ali več celih zgradb. Ker pa bi bili poskusi s celimi spomeniki (včasih po več sto kilogramov težkimi) nemogoči, smo od vsakega spomenika naredili odlitek v mavcu v merilu 1 : 10. Če je bilo mogoče, smo že na odlivku nadomestili, kolikor je bilo gotovo mogoče. Seveda je bilo potrebno vse točno kontrolirati, a ozirati smo se morali posebno tudi na to, da so bili mnogi spomeniki od peska in vode, ki je tekla čeznje, izlizani. Na koncu izkopavanja v tretjem letu imamo idealno, to je v načrtu in risbi sestavljeno eno grobnico, dva baldahina, več grobnih skrinj za pepel in več nagrobnih spomenikov. Za to imamo več kot 80 % ohranjenega materiala in bi dopolnitve imele zelo majhen pomen.

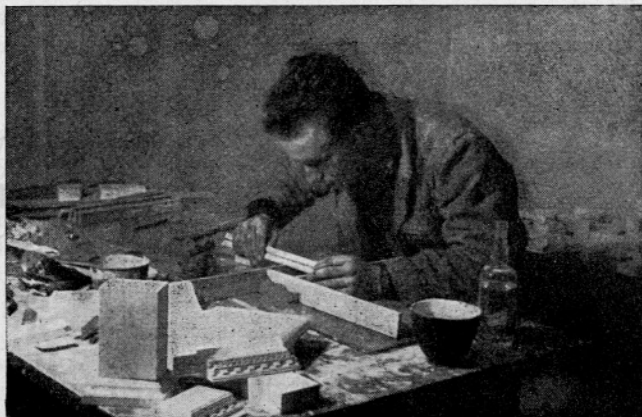
NAČRT IZKOPAVANJA V ŠEMPETRU OD L. 1952 DO 1955.

- 1 izkop
- 2 izkop
- - - - - a 3 izkop
- b

I-V. danes sloječe hiše
1.-2. mesto edikul
3.-4. mesto baldahinov

Na priloženi skici (sl.2) imamo označeno zemljišče, ki smo ga preiskali in prekopali v prvem letu (od 15. junija do 15. decembra 1952) s črtkami — — —. Delo v drugem letu (od 15. maja do 1. novembra 1953, s presledkom dveh mesecev) omejuje polna črta ———. Delo tretjega leta pa je obstajalo v času od 5. julija do 15. novembra 1954 v tem, da smo deloma še poglobili že v prejšnjem letu preiskani, a zaradi talne vode ne dovolj globoko prekopani teren na jugovzhodni strani. V tem letu smo razširili preiskani prostor do meje, ki jo označujeta črtica in pika —.—.—. Od 15. novembra do 15. januarja smo pa razširili v letu 1954 preiskani prostor proti vzhodu tako, da smo prekopali občinsko cesto, pod katero

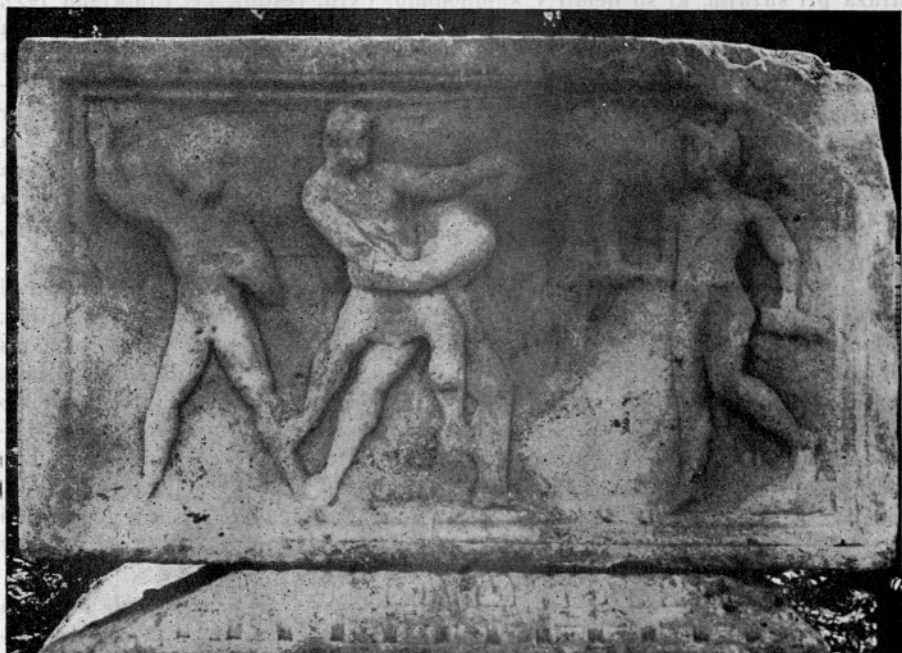

Sl. 3. Delo v laboratoriju

smo slutili veliko število spomenikov. Naše pričakovanje je bilo prekoračeno in smo morali kopati do hiše Alojzije Stante. Morali smo postaviti tej hiši deloma nov temelj iz betona. Pod njo se skriva verjetno še veliko število zelo zanimivih kosov. Ta zadnji del izkopavanja je pa zaznamovan in omejen s pikami

Izkopavanje nam je v prvem letu prineslo tele rezultate: Na zahodnem robu prekopanega zemljišča smo našli več kvadrov (št. 25, 28), ki so bili do višine 58 cm odebeljeni za 15 cm. Prav v njihovi bližini je ležalo večje število polvaljev (št. 112, 294), dolgih do 4 m in še več. Zahodno od njih ni bilo drugih spomenikov. Ker so nam taki kosi znani kot deli ograje, lahko gotovo trdimo, da je stala na tej strani zahodna ograja pokopališča, ki smo jo z modeli deloma rekonstruirali. Na koncu izkopavanja leta 1953 smo bili prepričani, da smo našli že tudi temelje vzhodne pokopališčne ograje, ker smo našli za to primerne temelje. Toda izkopavanje leta 1954—55 nam je pokazalo, da se širi pokopališče še čez cesto, pod hišo Alojzije Stante in verjetno še dalje. Iz vsega položaja in profila, ki smo ga naredili v plasti pod cesto, smo ugotovili, da je tu imela Savinja nekdanjo svojo strugo. Vsekakor je bilo to tudi v rimskih časih. Neka vremenska katastrofa (verjetno se je odtrgal oblak ali je pa zaradi dolgotrajnega deževja Savinja tako narasla) — je spodkopala bregove in porušila na bregu stoječe stavbe v rečno strugo. Kasneje se je struga pomaknila proti jugu, ob času velikih poplav je še tekla tudi tukaj in puščala Glen.

Rimljani so imeli svoja pokopališča največkrat zunaj mesta ob velikih cestah ali rekah. Rodovina Priscianov, ki so bili župani v rimski Celeji, si je postavila na tem kraju svoje grobnice in spomenike. Verjetno je, da so bili posamezni grobovi že prej tukaj, kar nam posebno potrjuje Vindonijev spomenik (Arheol. Vestnik, Ljubljana, V, str. 248 l.) iz Klavdijsko-Neronovega časa. Iz napisov (Arheol. Vestnik V, l. c.) in ostankov raznih nagrobnih spomenikov smo že prvo leto lahko ugotovili, da največ grobov in tudi najlepše grobnice pripadajo omenjeni rodovini Priscianov. Nagrobnik (št. 135) Secundusa in nje-

Sl. 4. Rop Helene. Tip zelo izlizenega reliefa

gove žene Tutorine sta nam pa že prvo leto izkopavanja pokazala, da je omenjena ogromna vremenska katastrofa nastala v prvi polovici tretjega stoletja po n. š. To so nam potrdili napisi in predmeti kasnejših izkopavanj.

Savinja je v tem času nenavadno hitro narasla in je z velikansko silo izjedala bregove in trgala zemljo. Ob njenem bregu stoječe in izpodkopane stavbe so se najprej samo nagnile proti strugi Savinje. Nato so padli vanjo najvišje ležeči arhitektonski deli, slemena, deli atike, timpanoni itd. Za tem je šlo vse ostalo, a nazadnje so zdrknili v vodo tudi temelji. Zgodilo se je, da smo našli gornje dele zgradb pod temelji, kar je razložiti le na način, ki sem ga pravkar omenil. To nam potrjujejo same najdbe. Slemena (št. 396) smo našli najbolj oddaljena od levega brega Savinje, kjer so nekdanje stale te stavbe, skoraj na njenem desnem bregu. Ker so bila najvišje na stavbi, so tudi najdalj letela v vodo. Pod temeljem prve grobnice (inv. št. 14) so ležali med drugimi tudi spo-

meniki št. 118, 159, 225, 264. Pod temeljem druge grobnice, ki je zelo razrušen, pa je ležalo podnožje Vindonijevega spomenika (inv. št. 50).

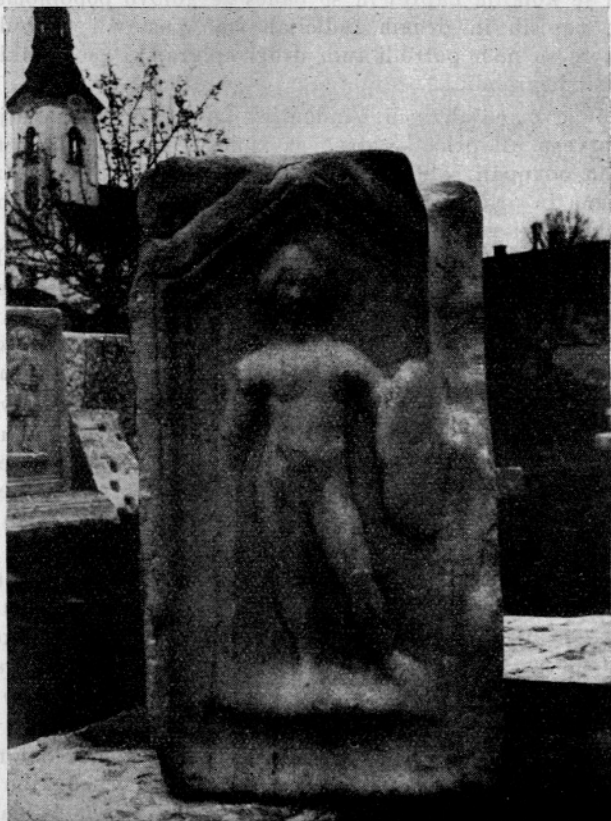
Med izkopavanjem v letu 1952 smo ugotovili in odkrili vsega 256 kosov. Tudi ostanki temeljev in zidovja, ki smo jih pustili v zemlji, so dobili svoje oznake. Temelj prve grobnice št. 14, temelj druge grobnice št. 32 itd. Po materialu sodeč lahko razločujemo tri vrste predmetov: Največ je predmetov iz pohorskega marmora. Marmor so dobivali iz kamnolomov iz Št. Vida nad Vitanjem. Tam sta tudi dva nagrobna spomenika, kjer je omenjen vojak II. Italske legije, ki je služil kot straža pri sužnjih, ki so delali v kamnolomu. (Arh. Vestnik IV, Ljubljana 1953, str. 227 sl.). Dokaj manj je kosov iz peščenjaka, ki so ga lomili v kamnolomu pri vasi Založe na hribu istega imena, kjer ga še danes lomijo in je last kmeta Kodreta v občini Polzela. Tega kamna so zelo mnogo porabili pri zidanju legijskega tabora II. Italske legije pri Ločici. Iz takšnega peščenca so sarkofagi kakor tudi temelji za manjše objekte, n. pr. za baldahine itd. Dalje so še kosi raznega zidovja. To so predvsem razni temelji grobnic ali zidne ograje. Površina vsega prostora, ki smo ga preiskali v letu 1952, to je v prvem letu izkopavanja, znaša okrog 750 m². V globino smo šli najmanj do treh metrov, a mnogokrat še globlje, celo pod talno vodo, ki nam je med izkopavanjem prizadejala mnogo težav.

Zelo veliko delovnih moči je terjalo delo v laboratoriju. Najprej so vnesli dijaki svoje skupne ugotovitve v inventar, kjer je vsak predmet natančno opisan, kako smo ga našli, njegove mere, njegove značilnosti, ohranjenost, ali je napis ali kos arhitekture. Na osnovi teh podatkov je druga skupina naredila odlitek. Seveda je pri tem delu še enkrat kontrolirala podatke prve skupine, posebno glede gradbenih kosov, ki so bili vezani z železnimi spojkami in klini. Te vdolbine ali njihove sledove, kjer smo večkrat našli ostanke svinca, je bilo potrebno na odlivkih posebno označiti. Tudi vse mere so še enkrat natančno pregledali. Vendar se je včasih zgodilo, da kosi, ki so očitno spadali skupaj, niso imeli popolnoma ustrežajočih dimenzij. Pri večini smo ugotovili, da gre razloček v dimenzijah na rovaš ohranjenosti.

Ako je padel kos v vodo s svojim reliefom navzdol tako, da je voda nasipala prod in kamenje po tistem delu plošče, ki je bil brez reliefa, je ta ostal popolnoma dobro ohranjen in je lahko na njem ugotoviti vse posameznosti in detajle. Narobe pa so bili navzgor obrnjeni kosi, ornamenti in reliefi več ali manj poškodovani in izlizani (sl. 4). Največkrat so bili kosi odbiti, ali je bilo središče poškodbe tam, kjer so bile plošče spojene, to je pri vdolbinah. Ko je priletelo več spojenih gradbenih kosov na tla, so se razleteli ravno na tistih mestih, kjer so bile železne spojke, pri tem pa je odletelo še mnogo prvotne reliefne površine, ki je nismo nikdar našli. Število malih fragmentov je razmeroma zelo majhno. Razloček med ploščo, ki je bila obrnjena navzgor, in med ono, ki je ležala z licem obrnjena proti dnu, se posebno dobro vidi na reliefu Ifigenije na Tavridi, ki je sestavljena iz dveh kosov. Večja desna polovica je ležala obrnjena navzgor, medtem ko je bila druga manjša pod temeljem prve grobnice. Večkrat se je ravno z ugotovitvijo profilov posrečilo ugotoviti, kateri kosi spadajo skupaj. Vendar prvo leto še nismo prišli do rekonstrukcije kakšnega večjega objekta prav zaradi tega, ker je še precej kosov manjkalo. Ugotovili smo pa, da gre tukaj za tri grobne edikule različnih velikosti.

Tipološko študiranje izkopanih kosov nas je privedlo tako daleč, da smo si z gotovostjo sestavili neke vrste relativno kronologijo. Za absolutno določitev

dobe kakega objekta nam je pa posebno dobro služila epigrafika. V prvem letu izkopavanja smo odkrili tudi največ napisov. Najzanimivejša je prva napisna plošča (št. 76), ki je ležala deloma pod prvim baldahinom. Kos, ki je ležal pod njim, je ostal ohranjen in čitljiv. Druga polovica, ki je molela izpod njega, je pa bila od vode in kamenja popolnoma izlizana. Iz tega napisa zvemo, da je dal to ploščo postaviti C. Spectatius Priscianus, ki je bil takrat celjski župan (duum-

Sl. 5. Heroj z atike prve grobnice

vir iure dicundo Cl. Celeiae) svojemu sinu, ki je imel v Celeji tudi to častno službo. Z odlivki smo kasneje dognali, da sodi ta napis na frontalno stran prve grobnice, ki je bila posvečena manom mlajšega Prisciana.

Pri izkopavanju smo pustili spomenike in situ tako dolgo, dokler ni prišel čas, da smo jih spravili iz jame. Ob taki priložnosti smo našli na marmornati gredi št. 58 napis, iz katerega smo zvedeli, da so Justi, ženi Spectatia Prisciana, tudi postavili spomenik. Na zelo preprost in zanesljiv način je bil naenkrat rešen problem, katero žensko osebo predstavlja prvi kip, ki smo ga našli. To ni kip boginje ali kake druge vzvišene osebe (cesarice), ampak Priscianove žene, ki je bila stara 55 let, ko je umrla, kar nam pove napis.

Med izkopavanjem v prvem letu smo našli v bližini Juste še marmorni kip sedečega moškega v slovesni pozi z zvikom zakonov v levici. Na osnovi podatkov, ki smo jih že imeli o Priscianu, lahko mirno trdimo, da je to kip duumvira Celeje. Proti koncu izkopavanja v istem letu smo pa odkrili precej globoko, čisto na južni meji preiskanega prostora tretji kip mlajšega Prisciana, ki tudi sedi v pozi duumvira iure dicundo. Velika škoda je, da so vsi trije kipi brez glav. Zelo verjetno je, da so jim glave odletele, ko so padli v strugo razbesnele Savinje, ki jih je kotalila naprej in so danes že gotovo popolnoma izmaličene. Po ohranjenih napisih in drugih indicijah smo postavili to rodovino v čas Antonina Pija; to so nam potrdili tudi drugi epigrafski spomeniki, kakor tudi stil rekonstruiranih grobnic.

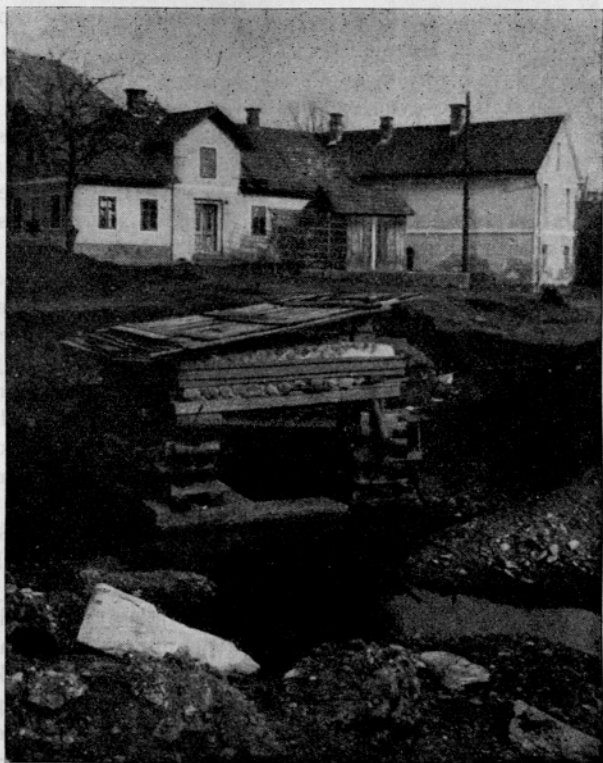
Kakor sem že omenjal, sodi Vindonijev spomenik v Klavdijsko-Neronov čas. S konca prvega ali pričetka drugega stoletja je pa tudi tretja grobnica, katere dele smo odkopali šele v tretjem razdobju izkopavanja. Iz časa vlade cesarja Hadrijana in pričetka Antonina Pija je pa nagrobnik rodbine Ennijev, ki so tudi upodobljeni v velikem reliefu. Reliefna plošča, kjer so upodobljeni oče, mati in hčerka, nam podaja te osebnosti tako značilno, da lahko na osnovi teh postav nedvomno ugotovimo čas in celo plemenske posebnosti članov te rodbine. Oppidana je tip prave keltske žene s tipičnim noriškimi pokrivalom. Mož je pravi Rimljan in nosi brado kakor cesar Hadrijan. Hčerka Kalendina ima pa frizuro kakor cesarica Faustina starejša, žena cesarja Antonina Pija.

K temu reliefu pripadajoči napis smo našli mnogo kasneje. Z velikimi težavami smo ga vzdignili iz vode in prenesli v barako. Zdelo se nam je sicer, da ta dva kosa sodita skupaj, vendar nismo niti slutili, da bomo z rekonstrukcijo tega spomenika rešili problem, kako spojiti grobno skrinjo za pepel z baldahinom. Ta problem smo rešili šele tretje leto izkopavanja, ko smo našli skoraj vse k arhitekturi tega spomenika pripadajoče kose.

Po načinu izdelave je spomenik št. 238 zelo podoben napisu št. 134 s Tutorino. Obadva reliefa predstavljata celo rodbino; celo v posameznostih sta si zelo podobna. Gube ženskih oblačil so v obeh primerih popolnoma enake. Napis sam in vsa izdelava pa kaže, da je spomenik št. 238 kopija Tutorininega spomenika, samo iz mnogo kasnejšega časa. Na spodnji strani spomenika 238 so upodobljene priprave za sedmino po keltskem običaju.

Največji marmorni spomenik je zgornji del prvega baldahina, ki so ga našli kmalu po pričetku izkopavanja, saj nosi inv. št. 55. Pod njim je ležala že omenjena plošča št. 70 z napisom rodbine Priscianov. Ves ta baldahin je razen nekaterih majhnih ornamentalnih posebnosti podoben baldahinu z ravno streho, ki je upodobljen na reliefu št. 469 iz leta 1954. Dolžina spredaj je 213,6 cm, višina 106,5 cm, širina 186 cm. Ravna streha tega baldahina ni imela nobenega ornameta, pa tudi nobena figura ni stala na njem kot akroterij. Desna in leva stena sta zunaj okrašeni z dvema skupinama grifonov. Večji grifon sedi na zadnjih nogah kot čuvaj, ki varuje pokojnika, manjša dva pa držita vsak na eni strani držaj velike vaze z jabolki. Prostor med srednjim obokom in levim vogalom je izpolnjen s krilatim genijem, drugi desni vogal pa manjka. Ravni strop je znotraj izpolnjen s kasetami, od katerih ima vsaka različen cvet. Večino notranje zadnje navpične stene zavzema školjka. Navzgor je omejena s širokim pasom, ki ga izpolnjuje pleteninast ornament. Ob straneh sta dva delfina z ribo v gobcu. Zadnja in stranske stene so sestavljene iz več kosov in so cele razen majhnega kosa zadnje stene. Namesto sprednje stene pa imamo dva tordirana stebra, ki

nosita spredaj baldahinovo streho. Iz odlivkov vseh teh kosov smo že prvo leto izkopavanja postavili rekonstrukcijo tega prvega baldahina in nimamo na njej nič menjati. Za tlak so služili marmorni kosi, temelji so pa bili iz večjih peščenjakovih blokov. Ohranjena višina tega spomenika brez tlaka znaša ca. 2,92 m. Pod tem baldahinom je verjetno stala statua mlajšega Prisciana.

Sl. 6. Temelj I, dvignjen

Poleg tega spomenika se nam je že posrečilo sestaviti prvo grobnico iz odlivkov v mavcu. Imamo namreč ohranjene skoro vse gradbene dele. Bogato ornamentirana prednja stena s preklado in kapiteli je sestavljena iz več kosov. Stranske stene so sestavljene iz pravokotnih in tudi šesterokotnih kosov, med katerimi so stali reliefi kot v okvirih. Na desni strani je relief Ifigenije v Avlidi. Zadnja stena je gladka. Na levi strani je bil verjetno relief, ki predstavlja nekega Grka (Ahil), ki prebada pod seboj ležečega borca v orientalski opravi (mogoče Hektorja). Nad preklado in stranskimi kosi, ki so izpolnjeni z vodnimi pošastmi, stoji na vsakem vogalu kvader, ki ima v reliefu golega oboroženega heroja (sl. 5). Proti vходу sta pa obrnjena reliefa, ki predstavljata satira, kako hoče vzeti nimfi obleko. Med tema dvema je stal na prednji strani napis št. 70., ki smo ga našli pod prvim baldahinom. Del desne atike izpolnjuje relief z ropom Helene, medtem ko nam na levi strani manjka ustrezajoči relief. Tim-

panon je deloma izpolnjen z reliefom nimfe, ki jaše na vodni pošasti proti 1. strani, pod njo je plošča št. 242 s kraticami »D. M.«. Sleme je sestavljeno iz marmorne grede, ki je prelomljena na dva kosa. Greda ima spodnjo stran vdolbeno, na sprednji strani je pa meduzina glava. Na slemenu je stala verjetno še kaka druga figura, saj imamo za njo ohranjene vdolbine, ki imajo še ostanke svinca. Tločrt smo ugotovili zelo lahko, saj nam je ohranjen temelj, na katerem je v antiki stala ta stavba. Tega (št. 14) so našli delavci takoj v pričetku izkopavanja.

To je tudi največji ohranjeni spomenik, ki se ga nam je posrečilo obnoviti v rekonstrukciji. Ležal je poševno v smeri severozahod-jugovzhod, kar nam dokazuje, da je pri svojem padcu v Savinjo tudi nekoliko spremenil svojo prvotno smer. Njegova največja dolžina je 4,35 m, največja ohranjena širina 3,75 m, največja ohranjena višina pa 1,40 m. Kakor pri vseh temeljih, je tudi njegov spodnji del v višini 40 cm za 15 cm odebeljen. Njegove štiri stene so sestavljene iz precej velikih rečnih oblic, ki so vezane med seboj z živim apnom. Tako močno je temelj zgrajen le ob straneh. Sredina je pa izpolnjena z gramoznim, drobnim peskom, kar je vse vezano z živim apnom. Zgornja površina je tudi vsa zalita z apnom. S tem temeljem smo dobili dimenzije prve grobnice, zato smo ga poskušali konservirati, da bi na njem postavili prvo edikulo. Delo je bilo dolgotrajno in težavno, vendar se nam ga je posrečilo že prvo leto vzdigniti v prvotno višino. Pod njim smo naredili leseno ogrodje, ki ga je že prvo leto zamenjal deloma betonski temelj. Vse leto smo imeli težave s talno vodo, ki nas je tudi jeseni leta 1952 prehitela, da smo morali prenehati z podzidavanjem. Talna voda je v jesenskem deževju narasla do dolnjega roba temelja, a ga ni poškodovala. Proti padavinam smo ga pa zavarovali z zasilno streho (sl. 6). Šele leta 1954 se nam je posrečilo podzidati ves temelj, tako da je dobil trdno obliko. Temelj leži na masivni betonski kocki, ki je na nekaterih mestih izpopolnjena z opeko. Stranske stene ohranjenega temelja smo izpopolnili z oblicami do njihove prvotne višine. Mejo med originalnim delom in dopolnitvijo smo močno označili z opeko. Ogle in stranske stene smo učvrstili s krajšimi betonskimi stenami, tako da je vmes videti prvotni temelj. Na te stranske stene smo položili 15 cm debelo armirano betonsko ploščo, na katero bomo lahko postavili rekonstrukcijo prve edikule. Tako more vsakdo videti originalen temelj, kolikor ga je ohranjenega, rekonstrukcija pa bo trdno stala na modernem zaščitnem betonskem temelju (sl. 7).

Razen temelja prve grobnice smo našli ok. 7 m proti vzhodu temelje druge edikule (št. 32), ki so pa bili zelo poškodovani in nepopolni. Tudi pod njimi je ležalo zelo veliko marmornih kosov (št. 50, 216, 283 itd.). Našli smo še tudi drugje mnogo gradbenih kosov te stavbe. Od atike, ki je bila na vogalih okrašena s šestimi reliefnimi figurami, nam manjka samo relief pomladi. Zelo dobro sta ohranjena oba Dioskura in relief poletja s srpom ter košaro žita na ramenu. 3,35 m dolgo marmornato sleme (št. 396), ki je popolnoma ohranjeno, nam pove, kako dolga je bila ta zgradba. Konča se s prekrasno Meduzino glavo (sl. 8). Na samem slemenu so pa izklesane strešne opeke.

Na pokopališču v Šempetru tudi ni manjkalo grobnih skrinj za pepel pokojnikov iz marmora. Vse so bile bogato ornamentirane z reliefi raznih mitoloških dogodkov. Takih reliefov smo našli največ v prvem letu izkopavanja. Šele ko smo drugo ali tretje leto našli še manjkajoče kose, smo jih iz odlitkov v mavcu sestavili. Zelo lepa je grobna skrinja za pepel s širšo steno, na kateri je relief

Sl. 7. Temelj I, zaščiten

Sl. 8. Začetek slemena z meduzino glavo

(št. 170), kako vodi Heraklej Alkestis iz podzemlja (sl. 9). Desno in levo od tega prizora imamo dvojce ornamentiranih polj, ki sta izpolnjeni z vodno ptico in bršljanovo vejico. Tudi na desni in levi stranski plošči te grobne skrinje za pepel so bili reliefi. Reliefna plošča št. 33 predstavlja lovca, kako nosi preko ramen zajca. Na drugi plošči št. 52 je pa upodobljen lovec, ki nosi na palici čez rame ptičje gnezdo v mreži, v levici pa ima ubite ptice.

Poleg spomenikov iz pohorskega marmora smo našli mnogo ostankov sarkofagov iz peščenjaka. Večinoma so bili to tipični pokrovi kvadratične oblike. Celih dolnjih delov peščenčevih sarkofagov prvo leto nismo našli, pač pa precej fragmentov. Našli smo 1,70 m dolg pokrov rakve iz peščenjaka, ki pa ni rabila za shranjevanje pokojnikovega pepela, ampak je gotovo ležalo v njej celo pokojnikovo truplo. Zato mislim, da je to bila rakev nekega mladega kristjana. To dejstvo bi še bolj podkrepilo našo kronologijo šempetrskega grobišča. Zelo veliko je število velikih klad in blokov iz peščenca. Imajo sledove vdolbin in celo ostanke svinca v njih. Po vsem sodeč so ti kosi služili za temelje večjim ali manjšim spomenikom.

Prva skrb nam je bila, da smo temelj prve grobnice dobro zavarovali pred padavinami in talno vodo. Prav tako smo morali tudi vse izkopane predmete zavarovati pred snegom in ledom pozimi. Izkopane spomenike smo vzdignili s tronogi in škripčevjem, jih vlekli z vitli na lesenih valčkih po poševno položenih brunih iz jame in jih postavili na travnik poleg kraja izkopavanja. V nekaj mesecih sta jih tamkaj dež in sonce očistila in tudi utrdila.

Tovariš Miran Cvenk, domačin iz Šempetra, nam je odstopil dvojce lesenih barak, ki smo ju prenesli na kraj izkopavanja. Pravočasno smo še pred dežjem postavili barako. Toda število spomenikov se je tako povečalo, da smo jo morali še za polovico podaljšati. Čeprav nam je pri tem nagajal sneg, smo delo vendarle pravočasno končali. Postavili smo 20 m dolgo in 9 m široko stavbo, jo obili z novimi deskami in pokrili z opeko. Semkaj smo spravili večino v letu 1952 izkopanih spomenikov. Nekaj kosov smo zaradi talne vode morali pustiti v zemlji. Da bi nam bilo mogoče prihodnje leto (1953) takoj nadaljevati delo, smo z buldožerjem, ki nam ga je blagohotno dal na razpolago Hmezad iz Žalca, odrinili vso zemljo, ki je ležala med preiskanim prostorom in cesto, na že preiskani prostor. Površina vsega v tem letu prekopanega prostora znaša 750 m².

Spomenike smo skušali v baraki postaviti tako, da so arhitektonski in večji kosi položeni spredaj. Nanje smo pa postavili kipe, reliefe in važnejše ornamentirane kose, tako da si jih lahko vsakdo natančneje ogleda. Obiskov smo imeli že med izkopavanjem zelo veliko, gotovo okrog 10.000. K temu je pripomoglo tudi to, da je izkopavanje 50 m od magistrale Ljubljana—Celje—Maribor. Med obiski so bili tudi tujci iz skoraj vseh evropskih dežel. Nekaj jih je bilo tudi iz Amerike in Azije. Skoraj vsak dan jeseni je bilo na terenu po več šolskih ekskurzij od blizu in daleč, tudi iz sosednje Hrvaške. Obiskali so nas tudi znani učenjaki-arheologi, med njimi prof. Oelmann iz Bonna, prof. Nierhaus iz Freiburga in mnogi drugi; vsi so bili nad delom in njegovim obsegom presenečeni in so priznali, da sodi šempeterska nekropola med svetovno arheološke redkosti. Z izkopavanjem smo prenehali 15. decembra, ko sta nam sneg in talna voda onemogočila vsako nadaljnje delo.

Izkopavanja leta 1953

Poučeni po izkušnjah prejšnjega leta, smo pričeli z izkopavanjem že 18. maja, da nam ne bi dež in talna voda preveč nagajala. Najprej smo z Hme-zadovim buldožerjem prekopali zemljišče zahodno od kraja, kjer smo našli zadnje marmornate polvalje, ki so služili za streho pri pokopališčnih ograjah.

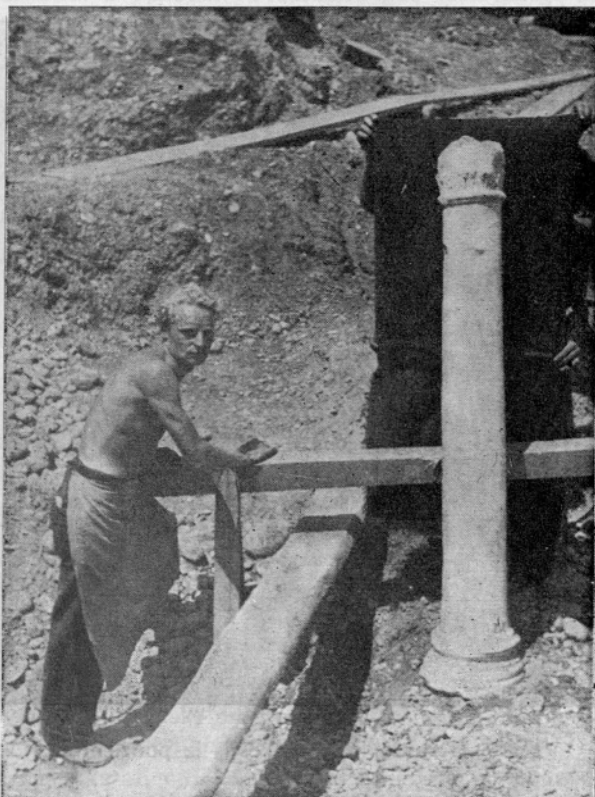

Sl. 9. Heraklej pelje Alkestis iz podzemlja

Na tem kraju nismo našli nič, čeprav smo šli v globino 3,50 m in v pasu širokem 7 m še za 20–50 m proti zahodu od zemljišča, ki smo ga prekopali leta 1952. Kasneje smo na tem kraju naredili še štiri sonde v globino 4,50 m, a nismo našli nič. Pač pa smo v tej kampanji izvlekli iz jame vse polvaljkaste kose, ki smo jih do tedaj našli. Med njimi je bilo tudi še nekaj nepravilnih kosov zidovja, verjetno temeljev porušene pokopališčne ograje. Prekopali smo tudi ves prostor severno od temelja prve in druge grobnice do plasti ilovice. Pod temeljem druge grobnice smo izkopali nekaj spomenikov in fragmentov, ki jih prejšnje leto zaradi talne vode nismo utegnili vzdigniti. S Hme-zadovim buldožerjem smo ves prostor med občinsko cesto in do sedaj preiskanim zemljiščem odgrnili v globino do 1,50 m, s čimer nam je bilo prihranjenega zelo mnogo dela. Izkopani material smo potisnili na severno, še neprekopano stran proti Gasilnemu domu, kjer po dosedanjih izkušnjah ni bilo v zemlji nikakih antičnih objektov. Na tako odkritem prostoru smo našli mnogo večjih in manjših marmornih in pe-

ščenčevih spomenikov. Najvažnejši je dvokapni gornji del nekega marmornatega baldahina (št. 272).

Prekopali smo tudi ves prostor vzdolž občinske ceste, skoraj do meje Došlerjevega zemljišča. Na severni strani tega pasu smo šli precej globoko, skoraj do 4 m globine. Proti Došlerjevemu zemljišču smo pa šli v globino 2 m, ker smo tamkaj nameravali kopati naslednje leto. Na severni strani smo naleteli na zid,

Sl. 10. Steber II. baldahina

dolg 4,50 m in širok 1,56 m, sezidan večinoma iz kamna lomljenca. Na posameznih mestih je bilo seveda tudi nekaj večjih oblic. Mislili smo, da je ta gradbeni kos del vzhodne pokopališčne ograje, posebno ker je ležal v smeri sever—jug. Izkopavanja leta 1954 so nam pokazala drugače.

Zahodno in južno od prostora preiskanega v letu 1952, smo raziskovali tudi še v letu 1955. Kopali smo različno globoko in široko, kakor so bili pač delavci na razpolago. Na zahodni strani smo šli do 3 m globoko, medtem ko smo prišli pri Došlerju v globino dveh metrov, tako globoko je tudi bil prekopan na tem kraju prostor ob cesti. Takoj v pričetku tega izkopavanja smo na južni strani izkopali skoraj 6 m dolgo 2,50 m globoko sondo, da bi ugotovili, ali je tudi na tem kraju kaj arhitektonskih objektov. Verjetno je to bila še premajhna globina.

ker zaenkrat še nismo mogli ničesar ugotoviti. V drugem letu raziskovanja smo precej poglobili že prej preiskani teren in povečali preiskano površino za okrog 725 m².

V severnem delu preiskanega prostora ob občinski cesti smo našli poleg že omenjenega dolgega temeljnega zidu še več manjših objektov. Našli smo podnožje stebra (št. 319) takih dimenzij, kakršnih še do tedaj nismo dobili. V plasti že čisto pod cesto smo izkopali vogelni kos (št. 353), ki je okrašen na dveh straneh. Na eni strani držita dva orla lovorov venec, druga stran pa je izpolnjena z listjem vinske trte. V tej steni je tičalo več kosov sarkofagovih po-

Sl. 11. Stranska stena II. baldahina.
Pes preganja antilopa, spodaj morske pošasti

krovov kvadratne oblike iz peščenca. V profilu pod cesto smo tudi ugotovili več velikih kosov, ki jim pa nismo mogli določiti oblike, ker so ležali predaleč pod cesto. Izkopali smo cel steber (št. 312, sl. 10), katerega listnati kapitel je bil le nekoliko poškodovan. Večjo doljno polovico takega stebra smo že prej našli.

Gornji del dvokapnega, marmornatega baldahina (št. 265) je ležal poleg nekih drugih plošč iz marmora. Strop je znotraj izpolnjen s kasetami, od katerih ima skoraj vsaka cvet, le nekaj jih ima druge predmete (n.pr. košaro, oklep itd.). Zadnja zunanja baldahinova stran je popolnoma neokrašena. Relievi na obeh stranskih stenah so navzdol omejeni z močno profiliranim robom, ki sega tudi na notranjo stran. Na eni steni je upodobljen beg konja pred levom. Kako preganja pes antilopa, nam predstavlja relief na drugi strani (sl. 11). Pod slemenom je pa na sprednji strani upodobljena ena glava starčka z dolgo brado. Verjetno je to bog reke Savinje, imenovane v rimskih časih Adsalluta.

Desno in levo od njega je po en z glavo navzdol obrnjen delfin. Pod okvirom omenjenih dveh reliefov in nad profiliranim dolnjim robom hiti na notranji in zunanji strani vrsta vodnih pošasti, ki jih spredaj dvakrat pretrga naprej obrnjena levova glava.

Z odlitki nam je v letu 1954 uspelo sestaviti cel spomenik, ki mu pripada najdeni zgornji del drugega baldahina. Spomenik je postavljen članom rodbine Ennijev, katerih relief in napis smo našli že prej. Rekonstruirani baldahin sestavljajo poleg strehe z zgornjim delom in stropom še zadnja stena z reliefi Ennijev in dve stranski steni v obliki pilastrov. Spredaj pa podpirata streho dva stebra, od katerih smo enega (št. 312) našli v bližini omenjenega baldahina. Vse pa stoji na marmorni plošči z napisom, kjer je omenjena ta rodbina. Plošča pa je obenem pokrov grobne skrinje, katere stranske stene so izpolnjene z reliefi. Sprednja stena predstavlja Evropo na biku. Zadnja stena ima relief s Parisovo sodbo, medtem ko je satir, ki nagaja nimfi in ji hoče vzeti obleko, upodobljen na eni stranskih sten. Ta rekonstrukcija je važna posebno zato, ker združuje dvoje vrst nagrobnih spomenikov, grobno skrinjo za pepel in baldahin nad grobnico, v enotno stavbo.

Med izkopavanjem smo važnejše predmete spravili v barako. Odlivki iz mavca in ves ostali znanstveni material pa so večinoma v laboratoriju.

Število obiskovalcev se je to leto še povečalo. Od strokovnih obiskov naj omenim samo koroške arheologe pod vodstvom prof. Eggerja. Več dni je bil v Šempetru prof. Brusin iz Padove. Šempetrške zbirke so si ogledali tudi mnogi arheologi z arheološkega kongresa v Puli.

Ker smo imeli pri izkopavanju in tudi zasipavanju večkrat na razpolago buldožer, je bilo število delavcev mnogo manjše kakor prvo leto. Na praksi pa je bilo med izkopavanjem vsega deset študentov-arheologov. Večina je po svoji enomesečni praksi odšla domov. Do konca izkopavanja sta ostala le dva. Izkopavanje smo zaključili 31. oktobra.

Izkopavanje leta 1954/55

V tej kampanji je bila naša naloga, poglobiti nekatere preplitve izkope prejšnjih let, jih povečati in ugotoviti meje arheološkega terena; konservirati temelj prve grobnice in prekopati občinsko cesto. Izkopavanje se je pričelo 5. julija s 15 delavci, ker jih več v ozkem prostoru ob Došlerjevi hiši in v južnem jarku ni bilo mogoče zaposliti. Na južni strani smo se približali desnemu bregu Savinje v rimskih časih, kar so nam dokazali tudi najdeni predmeti. Najlepši kos je bilo sleme druge grobnice z Meduzino glavo (št. 369). Našli smo tudi še nekaj peščenjakov, ki so bili deli sarkofagov. K napisu št. 135 smo našli nekaj spodnjega kosa.

V poglobljenem prostoru južno od drugega baldahina smo odkrili več kvadratastih sarkofagov iz peščenca, a v njihovi neposredni bližini je stal relief iz marmora, ki predstavlja Ganimeda (št. 425), ko ga orel vzdiga v nebo. Ker smo ugotovili, da je ta relief stranska stena grobne skrinje za pepel, smo poskusili najti še širšo steno, toda to nam zaradi previsoke vode ni uspelo. Zato smo ta prostor pustili nezasut, da mogoče kdaj kasneje poiščemo manjkajoče kose.

Voda je počasi toliko upadla, da smo 17. avgusta lahko pričeli s podzidavanjem temelja prve grobnice (št. 14). Kljub nizkem stanju vode, smo morali najnižjo plast betona mešati v talni vodi. Kmalu je šlo bolje. Rabili smo 7000 kg cementa in ca. 1500 kosov opeke. Ta temelj je sedaj konserviran tako, da bomo nad njim lahko postavili prvo edikulo. Delo je trajalo približno mesec dni, to je do 15. septembra (sl. 7).

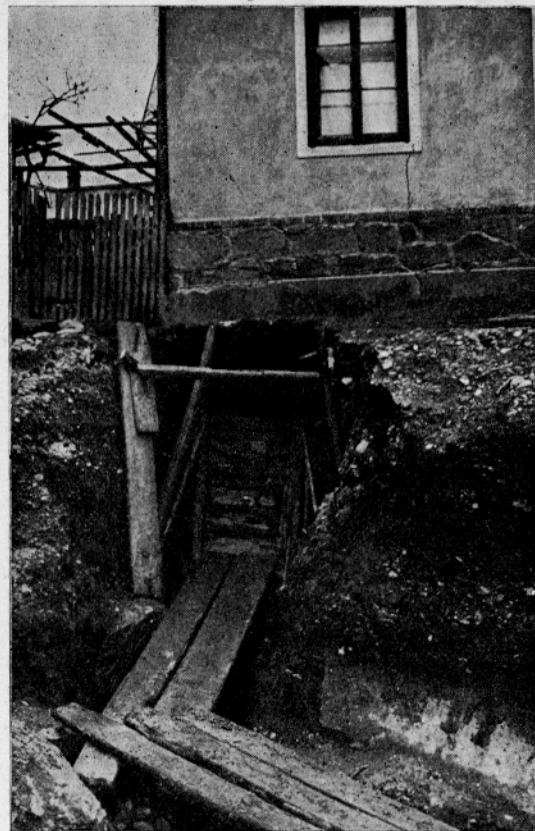
V laboratoriju smo delali odlitke novo izkopanih predmetov. V tem letu nam je uspelo sestaviti iz odlitkov, kakor sem že omenil, prvo grobnico, spomenik Ennijev z drugim baldahinom in grobno skrinjo za pepel s Heraklejevim reliefom. Prvo poskusno rekonstrukcijo prvega baldahina smo sestavili že prvo leto izkopavanja. Vindonijev spomenik pa stoji popolnoma sestavljen, toda ne še zložen v celoto, v baraki. Zelo radi bi izvlekli kose, ki smo jih videli v profilu pod cesto, toda nismo dobili dovoljenja, da bi cesto zaprli. Zato smo zasuli ves prostor ob cesti. S tem bi bilo naše delo v letu 1954 končano. Na novo izkopana površina je znašala ca. 250 m²; seveda ni tukaj vračunano poglobljanje že prej preiskanega prostora.

Tik pred zaključkom izkopavanja, t. j. 15. novembra, smo dobili sporočilo, da bo cesta zaprta za vsak promet, kadar bomo pričeli z raziskovanji. Že naslednjega dne smo dobili buldožer, s katerim smo odstranili moderno cestišče in pod njim ležečo plast nasutega materiala. Šli smo skoraj do površine spomenikov, ki smo jih videli v profilu. Pričeli smo jih odkrivati, nato smo šli vedno globlje in tudi vedno bolj v bližino hiše Alojzije Stante. Število na tem kraju izkopanih predmetov se je neprestano večalo. Izkopani predmeti, deli stebrov, reliefi, kapiteli, stene s pilastri in razni drugi predmeti nam dajo slutiti, da gre tukaj za večjo stavbo. Ko smo še našli dele zelo velikega slemena, na katerem je verjetno stal 1,20 m visok grifon iz marmora (sl. 12), je bilo gotovo, da je stala nekje v bližini toliko iskana tretja največja in najlepša grobnica. Verjetno je pa tudi, da je stal na tem prostoru še tretji baldahin, čigar fragmente smo tudi že našli. Tudi nekaj ostankov temeljnih zidov je bilo na tem kraju. V globino smo šli do najgloblje ležečih, že prej ugotovljenih spomenikov. Spomeniki so ležali delno tudi pod temelji hiše Alojzije Stante. Zaradi tega smo bili prisiljeni podpreti dele temeljev te hiše s 4,5 m visokimi betonskimi podporniki (sl. 13). Na južni strani smo pa ostali mnogo bolj oddaljeni od temelja te hiše, čeprav so se tudi tam pokazali mnogi zelo zanimivi kosi. Delo smo končali 15. januarja 1955.

Vsega smo izkopali na tem prostoru čez 100 kosov vsakovrstne velikosti in oblike. Med celotnim izkopavanjem smo odkrili okoli 540 kosov. Poleg 4000 kg težkega baldahina so vračunani tudi majhni fragmenti iz peščenjaka in razni temeljni zidovi. Gre pri tem izkopavanju v prvi vrsti za predmete, ki so inventar antičnega pokopališča v Sempetru. Kako daleč je segalo to pokopališče, danes še ni mogoče reči. To bodo pokazala bodoča izkopavanja. Vsekakor nam dajejo izkopani predmeti v Sempetru dragocene podatke za umetnostno zgodovino, v prvi vrsti za rimsko provincialno umetnost, ki pa stoji tematično in formalno pod vplivom keltskega baroka. Mnogi predmeti imajo tipične noriško-panonske značilnosti. Zastopane so vse vrste nagrobnih spomenikov, ki so večinoma odlično ohranjeni. Ugotovljeni so spomeniki v obliki sestavljenega žrtvenika, napisi s portreti ali brez njih, grobnice, baldahini, grobne skrinje za pepel, sarkofagi za pepel, čisto primitivne rakve iz peščenjaka itd. Posebno zanimiva je kombinacija grobne skrinje za pepel z baldahinom, portretom in napisom.

Sl. 12. Grifon s tretje grobnice

Sl. 13. Podzidavanje ogrožene hiše

Tudi leta 1954/55 je bilo zelo mnogo obiskov. Dne 16. septembra so si ogledali izkopavanje in predmete muzealci in konservatorji republike Hrvatske. Iz Gradca je prišla 3. oktobra velika skupina klasičnih arheologov pod vodstvom prof. Gerstingerja in prof. Erne Diez. Najvišji predstavniki naše ljudske oblasti so že v prejšnjih letih pokazali svoje veliko razumevanje in zanimanje za šempetrške spomenike. V dneh na Ostrožnem je večina njih, kakor tudi predstavniki naših najvišjih znanstvenih ustanov (akademij, univerz itd.) obiskala izkopavanja in se zanimala za znanstveno delo. Izkopavanje si je ogledal tudi prof. G. Bersu iz Frankfurta itd.

Z arheološkim izkopavanjem so združeni zelo veliki stroški. V tem pogledu gre največja zahvala predsedniku Slovenske akademije znanosti in umetnosti Josipu Vidmarju. Akademija je kljub drugim ogromnim izdatkom munificently podpirala to na videz neproduktivno delo. V največji meri svoje gospodarske možnosti je pomagal OLO Celje-okolica v osebi tovariša Mirana Cvenka. Za Savinjsko dolino tako pomembno odkritje je našlo odmev tudi pri Hmežadu iz Žalca, ki je podpiral delo z materialom in denarjem. Glavna zasluga gre pri tem tovarišu V. Jordanu, s pomočjo katerega smo premagali včasih skoraj nepremagljive težave. Zelo mnogo prebivalcev iz Šempetra je posebno leta 1952 dejansko sodelovalo na ta ali oni način pri izkopavanjih. Vsem omenjenim in neomenjenim, katerih je še veliko število, posebno pa Mestnemu muzeju v Celju z ravnateljem Antonom Stupico in kustosom Alojzom Bolto, naj bo izrečena zahvala za vso pomoč.

ZUSAMMENFASSUNG

Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Šempeter

Šempeter (St. Peter) liegt an der Hauptstrasse Celje—Ljubljana, ungefähr 3 km w. von Zalec, im Savinjatal. Angeblich befand sich in der Gegend zwischen St. Peter und Novi kloster ein römischer Juno-Tempel. Im Jahre 1947/48 brachte die Ausgrabung des Museums der Stadt Celje auf dem Felde des Pfarrers von St. Peter mehrere Mauerreste und viel römische Keramik an den Tag. Am 12. Jänner 1952 trafen Arbeiter der Bauerngenossenschaft aus St. Peter beim Schottergraben in dem ehemaligen Garten der Besitzerin Wolf auf eine Fundamentmauer und 13 Marmorstücke. Am interessantesten war die Marmorstatue einer sitzenden Frau, der aber der Kopf fehlte.

Die lokalen Behörden gruben hier bis Juni 1952 als die Archaeologische Sektion der Slowenischen Akademie der Wissenschaften in Ljubljana die Leitung der Ausgrabung übernahm. Bis zu diesem Zeitpunkte grub man etwa 100 verschiedene Marmorstücke aus. Unter der Leitung des Univ. Professors J. Klemenc nahmen an der Ausgrabung Mitglieder des Arch. Seminars der Universität in Ljubljana teil, desgleichen auch ein Museumsbeamte aus Celje.

Beim Sondieren stellte man fest, dass sich die antiken Funde in der O-W Richtung erstreckten und dass man in der N-S Richtung nicht viel mehr zu erwarten hat. Das bestätigte auch der weitere Verlauf der Ausgrabung. Um die Lage der gefundenen Stücke genau zu bestimmen, spannten wir über den ganzen zu untersuchenden Raum ein Planquadratnetz, dessen absolute Höhe 268,70 m betrug und ungefähr 1,50 m über der gegebenen Oberfläche lag. Die ausgegrabenen Steine liessen die früheren Ausgräber in situ liegen. Deswegen konnten wir die genaue Lage aller dieser Steine leicht bestimmen. Von jedem gefundenen

Fundstück machten wir nebst Beschreibung einen Gipsabguss im Masstabe 1 : 10. Wenn es möglich war, gossen wir auch zusammenpassende Fragmente als ein Stück ab. Mit Hilfe dieser Gipsabgüsse gelang es uns, eine Grabaedicula, zwei Baldachine, mehrere Aschenkisten und Grabdenkmäler in Zeichnung zu rekonstruieren.

Auf der beiliegenden Skizze (Abb. 2) kennzeichnen wir den vom 15. Juni bis 15. Dezember 1952 untersuchten Raum mit einer unterbrochenen Linie (— — — —). Die Ausgrabung in der Zeit vom 15. Mai bis 1. Juni 1953 stellen wir mit voller (———) Linie dar. Die letzte Ausgrabung dauerte vom 5. Juli bis 15. November 1954 und wir grenzen sie im Plane mit Strich und Punkt (—.—.—) ab. Wir konnten aber unerwartet die Arbeit auch vom 15. November 1954 bis 15. Jänner 1955 fortsetzen. Während dieser Zeit durchsuchten wir mit grossem Erfolge im Osten die Ortsstrasse und einen Teil unter dem Hause der Frau Stante. Im Plane bezeichnen wir die Fortsetzung der dritten Ausgrabungskampagne mit Punkten (.....).

Schon im ersten Jahre der Ausgrabung fanden wir im Westen grosse, unten verstärkte Marmorquader. Daneben lagen halbzyklindrische bis 4 m lange Marmorstücke. Aus der Lage und anderen Umständen konnten wir mit Sicherheit schliessen, dass es sich hier um einen Teil der alten Friedhofmauer handelt. Diese Mauer bestand aus grossen, unten verstärkten Marmorblöcken, die oben mit halbrunden Stücken als Regenschutz bedeckt waren. Wir fanden auch etliche Reste von Fundamentmauern.

Aus den Profilzeichnungen und der Lage, in der sich einzelne Steine befanden, erschien es schon im ersten Grabungsjahre, dass sich hier ein römischer Friedhof erstreckte, der von dem vorbeifliessendem Savinjaflusse bei einer Wetterkatastrophe untergraben wurde. Er stürzte mit allen Denkmälern und Bauten in die Tiefe und wurde langsam mit Sand und Schotter des vorbeifliessenden Savinjaflusses zugedeckt. In der späteren Zeit verschob der Savinjafluss sein Bett nach Süden, die Ruinen blieben aber unter einer aus seinem Sand und Schotter gebildeten Schutzdecke begraben.

Dieser Friedhof gehörte der bekannten römischen Familie der Prisciani, die wir auch aus den Inschriften in St. Peter kennen lernten. Sie waren *II viri iure dicundo Claudiae Celeiae*. Es wurden hier auch frühere Besitzer begraben, was uns besonders die Inschrift eines Einheimischen, *G. Vindonius Successus* aus klaudisch-neronischer Zeit bewiesen hat (*Arheološki vestnik, Ljubljana 1954, V. S. 284 ff.*). Aus der Inschrift des *Secundus* und seiner Frau *Tutorina* war uns klar geworden, dass die erwähnte Wetterkatastrophe in der ersten Hälfte des III. Jahrhunderts stattgefunden hat, was auch durch die später gefundenen Denkmäler bestätigt wurde.

Wir fanden während der Ausgrabung unter den Fundamentmauern der ersten und zweiten Grabädikula mehrere ihrer Baureste. Das lässt sich nur so erklären, dass die Oberstücke der Bauten (Giebel, Gesimse usw.) zuerst in das Wasser stürzten. Später wurden sie aber von folgenden nachgestürzten Grundmauern überdeckt.

Während der Ausgrabung im Jahre 1952 fanden wir 256 einzelne Stücke. Was das Material anbelangt, haben wir Stücke aus dem Marmor von Pohorje, das aus Sv. Vid oberhalb Vitanje hierher geschafft wurde. Dort führte eine römische Strasse vorbei und dort befanden sich auch römische Steinbrüche. Dasselbst wurden auch Militärgabsteine der Legio I. Italica gefunden. Es ist möglich, dass die Soldaten dieser Legion Wache bei den Sklaven im Steinbruche hielten (*Arheološki vestnik, Ljubljana, IV., S. 227*). Viele Stücke, besonders Sarkophage für Sklaven, waren aus Sandstein, der in Založe bei Polzela (4 km von St. Peter) gebrochen wurde. Die Fundamentmauern sind aus Klaub- und Bruchsteinen gebaut und mit ungelöschtem Kalk verbunden. Römische Ziegel haben wir keine gefunden. Es ist wahrscheinlich, dass sogar das Dach der Grabädikulen aus Marmorplatten bestand.

In die Tiefe gingen wir manchmal bis 4,50 m, jedenfalls bis zum Grundwasser, das uns manchmal bei der Arbeit hinderte.

Die Erhaltung der gefundenen Stücke ist sehr verschieden. Die Oberfläche jener Stücke, die nach oben gewendet lagen, war stark abgewetzt, die nach unten gewendeten sind aber vorzüglich erhalten. Während der ersten Ausgrabungskampagne wurden auch die meisten Inschriften gefunden, unter anderen die Marmorplatte (Inv. Nr. 70) mit der Inschrift, in welcher Vater und Sohn C. Speciatius Priscianus als II viri Claudiae Celeiae erwähnt werden. Diese Inschrift war in die erste Grabädikula eingemauert. Daraus erfuhren wir auch, dass die beiden in amtlicher Haltung sitzenden Marmorstatuen die erwähnten Würdenträger darstellen. Die Statue des Vaters fanden wir nahe am Nordrande des Gräberfeldes, die des Sohnes aber im Süden desselben, weit von der ersten entfernt. Später fand sich auch die Inschrift, die sich auf die weibliche Statue bezog. Diese bezeugt uns, dass die Statue die Frau des älteren (pater) und demnach die Mutter des jüngeren Priscianus darstellt. Aus allen Fundumständen, Inschriften und haustilistischen Merkmalen erkannten wir, dass diese vornehme und reiche Familie zur Zeit des Kaisers Antonius Pius lebte. Ihr gehören auch die meisten und die schönsten Grabbauten. Aus dem Anfange der Regierung dieses Kaisers stammt das Denkmal und die Inschrift der Familie der Ennier. Die Bildnisse dieser Familie sind so fein und genau ausgearbeitet, dass man auf Grund ihrer Analyse die Zeit der Aufstellung des Denkmals, das Alter, die Abstammung der dargestellten Personen und sogar die Krankheit, an der die Tochter starb, mit Sicherheit bestimmen kann. Das Denkmal der Familie der Ennier ist auch deswegen besonders interessant, weil es die Aufklärung gibt, wie man Aschenkiste und Baldachin in einem Grabmale vereinigen kann.

Was die Arbeitstechnik anbelangt, ist das Bildnis der Tutorina (Arheološki vestnik, Ljubljana, V., S. 297) sehr ähnlich jenem der Frau Cerva, Gemahlin des Statius Secundianus (Inv. Nr. 238). Sogar Kleiderfalten der beiden Frauen sind gleich. Natürlich ist das letzte Grabmal aus viel späterer Zeit. Auf diesem Denkmal ist eine Darstellung der Vorbereitung zum keltischen Totenmahle besonders bemerkenswert. Das grösste Stück ist der fast ganz erhaltene Oberteil des sogenannten I. Baldachins (Inv. Nr. 55). Unter ihm lag teilweise die schon erwähnte Inschriftplatte der Prisciani (70). Sie ist deswegen teilweise leserlich geblieben.

Die äusseren Flächen der Wände sind mit Greiffiguren geschmückt. In den Ecken der Vorderwand waren im Relief Todesgenien dargestellt. Die recht schön kassettierte Decke geht mittels einer grossen Muschel in die Hinterwände, die auch erhalten sind, über. Der Baldachin wird vorne von zwei tordierten Säulen getragen. Seine Höhe beträgt ungefähr 3 m. Darunter stand die Statue des jüngeren Priscianus.

Vermittels der Gipsabgüsse der ausgegrabenen Stücke gelang es uns, ein Model der ersten Grabädikula zusammenzustellen. Wir haben fast alle Bauteile unbeschädigt erhalten gefunden. Die vordere Pilasterwand weist oben Kapitäle auf, die einen Marmorbalken tragen. In der rechten als auch in der linken Seitenwand befanden sich in der Mitte Reliefs. Das eine stellte Iphigenie in Aulis dar, von dem anderen ist nur der untere Teil, wo man einen liegenden Feind sieht, erhalten. Die hintere Wand ist ohne Ornamente. Die Eckstücke der Attika bilden vier Reliefs mit bewaffneten Heroen. Rechts und links an der Vorderseite ist im Relief ein Satyr, der eine Nymphe zu entblößen versucht, dargestellt. Im Tympanon ist das Relief einer auf einem Seeungeheuer reitenden Nymphe oberhalb der Platte mit D (iis) m (anibus) angebracht. Von besonderer Wichtigkeit ist es, dass die Grundmauern dieser Ädikula erhalten sind und uns auf diese Weise die Grösse der Standplatte der ersten Ädikula gegeben wird (4,35 × 3,74 m).

Die äusseren Wände der Aschenkisten bestanden aus Marmorreliefs, die teils einzelne mythologische Figuren (Ganymedes), teils mythologische Handlungen (z. B. Herakles führt Alkestis aus der Unterwelt) darstellten.

Es sind sehr viele würfelförmliche Sarkophage aus Sandstein erhalten. Auch einen 1,60 m langen Sargdeckel für Leichenbegräbnis haben wir schon im ersten Jahre des Grabens ausgegraben. Das wäre bis jetzt die einzige Leichenbestattung, auf die wir gestossen haben. Vielleicht war der hier Begrabene ein Christ, was unsere Chronologie des Friedhofes nur bestätigen würde.

In der zweiten Grabungskampagne (1953) gruben wir gegen Osten, bis zur Ortsstrasse. Hier wurde auch der Oberteil des zweiten Baldachins (Inv. 272) gefunden. In der 4,50 m langen Fundamentmauer glaubten wir die Ostgrenze des Friedhofes erreicht zu haben. Doch fanden wir weiter ostwärts noch einige Stücke, die aber unter der Strasse lagen. Deshalb vermuteten wir unter der Ortsstrasse noch andere Denkmäler. Das wichtigste Stück, das uns in diesem Jahre (1953) gelungen ist auszugraben, war der obere Teil des schon erwähnten Marmorbaldachins mit Satteldach. Die innere gewölbte Plafonddecke ist ausgefüllt mit Kassetten, die meist verschiedene Blüten darstellen. Auf der äusseren Seitenwand ist ein von einem Löwen verfolgtes Pferd, auf der anderen die Flucht einer Gazelle vor dem Hunde dargestellt. Dieser Baldachin ist der Oberteil eines Grabmals der Ennier-Familie und stand auf einer Aschenkiste aus Marmor. Die Wände der Aschenkiste stellten dar: Europa auf dem Stiere reitend, Satyr einer Nymphe die Kleidung raubend und Urteil des Paris.

Die Ausgrabung im Jahre 1954—55. Bei der Vertiefung des schon durchsuchten Bodens fanden wir die Seitenwand einer Aschenkiste mit Ganymedes (Inv. 425) und einen Marmorgiebel mit dem Medusenhaupt. In diesem Jahre (1955) ist es uns gelungen die Fundamentmauer der ersten Grabädikula zu konservieren. Die Ausgrabung unter der Strasse haben wir am 15. November 1954 angefangen. Wir gruben teilweise auch unter dem Hause der Frau Stante. Hier fanden wir noch fast 100 verschiedene, meist Marmorfragmente, so dass es im ganzen am Schluss der Grabungsarbeiten etwa 450 Stücke waren. Die grosse Zahl hier gefundener Gegenstände, Kapitäl, Pilasterwände, Säulenschäfte usw. deutet auf einen grösseren Bau hin, den wir aber noch nicht rekonstruieren können. Ein 1,20 m hoher Marmorgreif stand auf dem Dachgiebel dieses Gebäudes.

Erst die weitere Ausgrabung wird hoffentlich das Gesamtbild dieses Gebäudes bringen. Unsere weitere Aufgabe besteht darin, auch Gebäude und Wohnräume der Besitzer dieses prachtvollen Friedhofes an das Tageslicht zu bringen.